

Türk Dövlətləri Təşkilatı qlobal gücə doğru inamla addımlayır

XXI əsrin siyasi coğrafiyası yeni güc mərkəzlərinin formalaşması və regional ittifaqların qlobal sistemdə çəkisini artırması ilə xarakterizə olunur. Bu reallıq fonunda Türk Dövlətləri Təşkilatı (TDT) yalnız ortaq etnik və mədəni köklərə əsaslanan birlik modeli deyil, həm də siyasi suverenliklərin sinxronlaşdırıldığı, iqtisadi sinerji yaradıldığı və ortaq təhlükəsizlik müstəvisində strateji koordinasiyanın qurulduğu çoxölçülü platforma kimi ön plana çıxır. Bu təşkilat artıq yalnız mədəni birliyi deyil, həm də qlobal geosiyasi aktor kimi formalaşmaqda olan strateji müttəfiqlik modelini ifadə edir.

AZƏRTAC bu məqalədə Türk Dövlətləri Təşkilatının Zirvə görüşlərinin geosiyasi əhəmiyyətini, regional və qlobal təhlükəsizlik arxitekturasında tutduğu strateji mövqeyi, Azərbaycanın təşkilat daxilində təşəbbüskar və qurucu lider kimi rolunu, həmçinin TDT-nin gələcək inkişaf trayektoriyasını çoxşaxəli şəkildə araşdırıb və analitik müstəvidə dəyərləndirib.

TDT-nin XII Zirvə Görüşü: strateji geosiyasi hadisə

Oktyabrın 6-7-də Azərbaycanın Qəbələ şəhərində baş tutacaq Türk Dövlətləri Təşkilatının (TDT) XII Zirvə Görüşü "Regional sülh və təhlükəsizlik" mövzusunda keçiriləcək. Bu Zirvə görüşü yalnız formal protokol tədbiri deyil, həm də türk dünyasının gələcək konturlarının, ortaq strateji hədəflərinin və birgə fəaliyyət mexanizmlərinin müəyyən ediləcəyi tarixi hadisə olacaq. Zirvə çərçivəsində TDT-yə üzv və müşahidəçi statusuna malik ölkələrin dövlət və hökumət başçıları bir araya gələrək, sonuncu görüşdən bəri həyata keçirilmiş işləri dəyərləndirəcək, əldə olunmuş nailiyyətləri müzakirə edəcək və gələcək əməkdaşlıq istiqamətlərini müəyyənləşdirəcəklər. Görüş zamanı qəbul olunacaq sənədlər, o cümlədən XII Zirvə Görüşünün Bəyannaməsi təşkilatın siyasi və institusional strukturunun yeni mərhələyə keçidini əks etdirəcək. Zirvənin görüşünün sonunda TDT-yə sədrlik Qırğızıstandan Azərbaycana keçəcək, bu isə ölkəmizin təşkilatdakı liderlik missiyasının rəsmi təsdiqi olacaq.

Zirvə çərçivəsində həmçinin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin ikitərəfli görüşləri nəzərdə tutu-

lur, rəsmi proqram üzrə isə TDT Xarici İşlər Nazirləri Şurasının toplantısı keçiriləcək. Bu, yalnız protokol xarakterli görüşlər deyil, eyni zamanda yeni təşəbbüslərin irəli sürülməsi, ortaq qərarların qəbul edilməsi və türk dünyasının gələcək integrasiyasına dair strateji müzakirələrin aparılması üçün mühüm imkan olacaq.

TDT-nin inkişaf dinamikası və artan funksional rolu

TDT 2009-cu ildə Naxçıvanda imzalanmış tarixi Naxçıvan Müqaviləsi ilə rəsmi şəkildə təsis olunsa da, onun ideyası türkdilli xalqlar arasında əsrlərlə formalaşan siyasi, mədəni və hərbi həmrəyliyə söykənir. Bildiyimiz kimi, Azərbaycan, Türkiyə, Qazaxıstan və Qırğızıstan qurucu dövlətlər olub, sonradan Özbəkistan 2019-cu ildə üzv qəbul edilib. Macarıstan (2018), Türkmənistan (2021) və Şimali Kipr Türk Respublikası (2022) müşahidəçi üzv qəbul olunublar. 2023-cü ildə isə İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına TDT-nin müşahidəçi statusu verilib.

Son illərdə TDT-nin sürətli genişlənməsi onu ənənəvi regional birliklərdən fərqləndirir. Artıq gündəlikdə təkcə mədəni və humanitar məsələlər deyil, strateji təhlükəsizlik, enerji siyasəti, texnologiya, nəqliyyat-logistika, kənd təsərrüfatı, kosmik tədqiqatlar və qlobal ticarət yolları üzərində nəzarət kimi məsələlər də yer alır.

Türk birliyinin strateji arxitektoru və lokomotiv gücü - Azərbaycan

Azərbaycan TDT-nin ən fəal və strateji cəhətdən əhəmiyyətli üzvü olaraq

həm təşkilatın yaradılmasında, həm də onun inkişafında aparıcı rol oynayıb. Prezident İlham Əliyevin "Bizim üçün TDT əsas beynəlxalq təşkilatdır, çünki bu, bizim ailəmizdir. Bizim başqa ailəmiz yoxdur. Bizim ailəmiz türk dünyasıdır" fikirləri Azərbaycanın bu birliyə verdiyi mənavi və strateji dəyərin ən bariz ifadəsidir. Prezident bu sözləri 2024-cü il fevralın 14-də andiçmə mərasimində səsləndirərək, Azərbaycanın türk dünyası ilə bağlı mövqeyini bütün dünyaya göstərmiş oldu.

Təşkilatın digər üzvləri də təsdiq edirlər ki, Azərbaycan bu birlikdə lokomotiv funksiyasını yerinə yetirir. Ölkəmiz təşkilat çərçivəsində siyasi təşəbbüslərlə çıxış edir, yeni əməkdaşlıq sahələri yaradır və ortaq layihələrin maliyyələşdirilməsində, idarə olunmasında fəal iştirak edir. Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsləri TDT-nin inkişaf strategiyasının əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirib. Məhz bu təşəbbüslər nəticəsində TDT formal birlikdən real təsir gücünə malik beynəlxalq təşkilata çevrilib.

Ötən ilin iyulunda Şuşada keçirilmiş qeyri-rəsmi Zirvə görüşü və qəbul edilmiş Qarabağ Bəyannaməsi Azərbaycanın ideoloji liderlik missiyasını və TDT-nin vahid siyasət mexanizminə ehtiyac duyduğunu bir daha göstərdi. Prezident həmin Zirvə zamanı bəyan etmişdi ki, Türk Dövlətləri Təşkilatı dünya miqyasında güc mərkəzlərinin birinə çevrilməli,

XXI əsr türk dünyasının inkişafı əsri olmalıdır. Bu bəyanat türk dövlətlərinin qarşısında yalnız regional deyil, qlobal miqyasda tarixi hədəf qoydu.

Həmçinin 2024-cü ilin noyabrında Bişkekdə keçirilən XI Zirvə Görüşü və 2025-ci ilin mayında Budapeştdə baş tutan qeyri-rəsmi Zirvə də təşkilatın dinamik inkişafına mühüm töhfə verib. Budapeşt görüşü əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edib.

Azərbaycan həmçinin 30 illik işğaldan azad olunmuş ərazilərdə qardaş ölkələrlə birgə həyata keçirdiyi infrastruktur və sosial layihələr vasitəsilə bu həmrəyliyi konkret fəaliyyətə çevirir. Qardaş dövlətlərin dəstəyi ilə həmin ərazilərdə məktəblər, yaradıcılıq mərkəzləri inşa olunub, yeni təhsil və mədəniyyət ocaqları yaradılıb. Prezident İlham Əliyev Bişkek Zirvəsində bu töhfələrə görə Özbəkistan, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Macarıstana təşəkkürünü bildirib.

TDT-nin strukturunun güclənməsi və təhlükəsizlik perspektivləri

TDT artıq təkcə mədəni integrasiyanın deyil, həm də siyasi koordinasiyanın və təhlükəsizlik əməkdaşlığının önəmli platformasına çevrilib. Avrasiya enerji yolları, "Şimal-Cənub" və "Şərq-Qərb" dəhlizləri, Böyük İpək yolunun bərpası

kimi layihələrdə türk dövlətlərinin strateji mövqeyi təşkilatın qlobal güc balansında əhəmiyyətini artırır.

Bu Zirvə görüşünün əsas mövzusu olan "Regional sülh və təhlükəsizlik" istiqaməti də məhz bu zərurətdən qaynaqlanır. Bu, Türk Dövlətləri Təşkilatının müstəqil təhlükəsizlik gündəliyi formalaşdırmaq niyyətində olduğunu göstərir.

Gələcəkdə isə təşkilat çərçivəsində birgə hərbi təlimlər, müdafiə sənayesi əməkdaşlığı, kibertəhlükəsizlik, strateji informasiya mübadiləsi mexanizmlərinin yaradılması reallığa çevrilə bilər.

Türk sivilizasiyası və TDT - tarixi irsdən müasir güc platformasına

Türk Dövlətləri Təşkilatı yalnız siyasi və iqtisadi əməkdaşlıq üçün yaradılmış qurum deyil, eyni zamanda türk sivilizasiyasının mədəni kodlarının müasir dövrün çağırışlarına uyğunlaşdırıldığı siyasi formadır. Türk sivilizasiyası tarix boyu bəşəriyyətə elm, dövlətçilik, hərbi, hüquq, incəsənət və mədəniyyət sahələrində böyük töhfələr verib. Tarixin bütün dövrlərində türklər zəngin dövlətçilik ənənələri, hərbi gücü, elm və incəsənətə verdiyi töhfələri ilə seçilib, bəşər sivilizasiyasının inkişafında özünəməxsus iz qoyublar. Bu sivilizasiya zəngin dövlətçilik ənənələri, elm və mədəniyyətə verdiyi nailiyyətlərlə bəşəriyyətin inkişafında mühüm rol oynayıb. Azərbaycan xalqı da bu böyük sivilizasiyanın önəmli parçası olaraq həm ondan faydalanıb, həm də öz töhfələrini verib.

Bu baxımdan TDT-yə üzv ölkələrin mədəniyyət, təhsil və informasiya sahələrində əməkdaşlığı prioritet istiqamətlərdəndir. Paytaxt Bakıda yerləşən Türk Dövlətləri Parlament Assambleyası (TÜRKPA) və Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu (TMİF) bu sahədə Azərbaycanın mədəni liderliyini və türk dünyası ilə əlaqələri yüksək səviyyədə inkişaf etdirmək istəyini əks etdirir.

TDT gələcəyin güc platforması kimi

Bu gün Türk Dövlətləri Təşkilatı strukturlaşmış, siyasi iradə ilə yönələn və qlobal sistemə integrasiya olunmuş bir güc platforması kimi formalaşır. Məqsəd yalnız əməkdaşlıq formatlarını optimallaşdırmaq deyil, həm də türk dövlətlərinin beynəlxalq münasibətlərdə vahid strateji mövqedən çıxış etməsini təmin etməkdir. Əməkdaşlıq sahələri təkcə siyasət və təhlükəsizliklə məhdudlaşmır. TDT çərçivəsində iqtisadiyyat, ticarət, enerji, nəqliyyat-logistika, kənd təsərrüfatı, mədəniyyət, turizm, informasiya texnologiyaları, kosmik tədqiqatlar və digər istiqamətlər üzrə çoxtərəfli əməkdaşlıq inkişaf etdirilir.

Türk dövlətləri arasında həmrəylik, integrasiya və qarşılıqlı etimadın dərinləşməsi TDT-ni getdikcə mötəbər beynəlxalq təşkilat səviyyəsinə yüksəldir. Artıq dünya ölkələri bu birliyi regionda sabitlik və əməkdaşlıq üçün etibarlı tərəfdaş kimi qəbul edir.

Gələcəkdə TDT-nin siyasi, iqtisadi və təhlükəsizlik baxımından daha sıx integrasiya olunmuş müttəfiqlik modelinə çevrilməsi, onu yalnız türkdilli ölkələr üçün deyil, həm də Avrasiya və Yaxın Şərq regionlarında alternativ sabitlik mərkəzinə çevirəcək. Türk Dövlətləri Təşkilatı bu gün üçün siyasi həmrəylik platforması, sabah üçün isə qlobal güc mərkəzi olalər. Bu yolda liderlik, iradə və strateji bacarıq artıq formalaşmış, indi isə həmin bacarıq ortaq siyasi və iqtisadi reallığa çevirmək dövrüdür. Bu yol həm də türk xalqlarının əsrlərlə arzuladığı birlik ideyasının reallaşması deməkdir.

Türk Dövlətləri Təşkilatının inkişaf xətti göstərir ki, bu birlik yalnız tarixi-mədəni bağlılıqlara əsaslanmır, həm də gələcəyin siyasi, iqtisadi və təhlükəsizlik arxitekturasında real güc mərkəzi formalaşdırır və XXI əsr türk dövlətlərinin qlobal miqyasda söz sahibinə çevrildiyi əsr olacaq.